

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

Офіс Генерального прокурора
(до відома)

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
*(згідно з частиною 3 статті 15 Закону України «Про Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини»)*

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я є найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини і громадянина закріплено у розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Згідно зі статтею 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Мною, у зв'язку із здійсненням на підставі статей 13 та 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України,

виконанням функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання виявлено грубі порушення прав людини на захист від катувань у діяльності державної установи «Дніпровська установа виконання покарань № 4» (далі – УВП, установа), у якій на час відвідування НПМ утримувались 1617 ув'язнених та засуджених.

Статтею 5 Загальної декларації прав людини, статтею 3 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтею 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань чи інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Згідно з положеннями частини 3 статті 50 Кримінального кодексу України покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Частиною 1 статті 8 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) серед основних прав засуджених визначено право на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності, засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню.

Під час здійснення 26 жовтня 2023 року відвідування групою НПМ установи групою НПМ виявлені факти дискримінації та стигматизації засуджених.

Відповідно до вимог статті 1 Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифіковано Україною від 24.01.1997) у 1987 році створено Європейський комітет з питань запобігання катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (далі – КЗК), для здійснення інспекцій місць позбавлення волі з метою захисту утримуваних осіб від катування та інших форм жорстокого поводження.

У статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» зазначено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Відповідно до вимог національного законодавств на зовнішніх дверях камер для тримання засуджених до довічного позбавлення волі розміщується поіменні

карти з наданням інформації короткого опису кримінальних правопорушень, скоєних особами, які знаходяться в камерах. КЗК у пункті 52 доповіді Уряду України за наслідками візиту до України [СРТ/Inf (2020) 40] зазначив, що слід зупинити таку практику, оскільки вона служить лише для стигматизації та ускладнення стосунків між засудженими до довічного позбавлення та працівниками установи.

Незважаючи на те, що КЗК постійно наголошує у своїх доповідях на необхідності боротьби із негативним впливом неформальної тюремної ієрархії, групою НПМ встановлено існуючу в установі практику дискримінації, сегрегації та стигматизації ув'язнених та засуджених, що виражається у належності останніх до особливо вразливої категорії. Зазначеній категорії ув'язнених та засуджених не створено умови для реалізації їх рівних прав у порівнянні з іншими утримуваними.

Під час здійснення відвідування групою НПМ виявлено у підвальному приміщенні двох ув'язнених, які відносяться до зазначеної вище категорії. У приміщенні, де вони перебували, виявлено матраци, продукти харчування, цигарки та інші особисті речі.

Наявність подібних приміщень в установах закритого типу створює умови для зловживань з боку працівників шляхом замикання у них ув'язнених та засуджених, які вчинили певні проступки.

Окрім цього, адміністрація установи не розміщує особливо вразливу категорію ув'язнених та засуджених у камерні приміщення збірного відділення. Працівники УВП примушують їх стояти біля камерних приміщень збірного відділення перед відправкою за межі установи, що позбавляє їх на значний час місця для сидіння, доступу до питної води та санвузла, чим порушує пункт 10 глави 2 розділу II Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5 (далі – ПВР СІЗО).

Також, під час проведення конфіденційного спілкування із зазначеною вище категорією осіб встановлено, що на них покладається обов'язок виконання різних робіт, а саме виносу сміття, прибирання лазні, підвальних приміщень та господарської зони установи за продукти харчування (хліб, картоплю і т. д.)

Особливо вразлива категорія утримуваних проживає у камерах, які не відповідають людським умовам перебування (наявний стійкий сморід, стіни вкриті пліснявою, санвузли брудні, змивні бачки не працюють, матраци вологі).

Зазначене вище можна розцінювати як катування, а саме спричинення морального страждання, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду за мовчазної згоди посадових осіб установи відповідно до статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Частиною 2 статті 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення» (далі – Закон) передбачено, що норма площі в камері для однієї взятої під варту особи не може бути менше 2,5 м².

В той же час, на момент відвідування УВП у камерному приміщенні № 1009, де утримувалося 6 осіб, взятих під варту, загальна площа складала 14,3 м², тобто 2,3 м² на одного ув'язненого.

У камерному приміщенні № 1029, де проживало 6 осіб, загальна площа складала 14,6 м², тобто фактична площа на одного ув'язненого 2,4 м².

Довідково: замірювання площі у камерних приміщеннях здійснювалося з використанням сертифікованого далекоміру «Bosch PLR 25».

У пункті 13 КЗК зазначено, що проблема із переповненими камерними приміщеннями призводить до негігієнічних умов, постійної відсутності приватності, перезавантаження медичних служб та інфраструктури установи і тому потребує виправлення.

Окрім цього, вказане вище порушення уже було приводом до подання заяви проти України до Європейського суду з прав людини.

Так, у справах «Яковенко проти України» (Yakovenko v. Ukraine) (заява № 15825/06 від 26.04.2006) та «Кулік проти України» (Kulik v. Ukraine) (заява № 34515/04 від 04.09.2004), йдеться про неналежні умови утримування в місцях несвободи, а саме відсутності особистого простору у камерних приміщеннях.

За цих підстав Європейський суд з прав людини постановив, що у зв'язку з неналежними матеріально-побутовими умовами порушено статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та призначено виплати значних сум коштів в якості моральної компенсації.

Частиною 2 статті 7 Закону визначено, що основними вимогами режиму в місцях попереднього ув'язнення є роздільне тримання різних категорій ув'язнених та засуджених.

Однак вищевказані вимоги Закону службовими особами УВП не дотримуються.

Так, під час конфіденційного спілкування із особами, які утримуються в установі та вивченням камерних карт утримуваних встановлено, що всупереч вимогам частини 2 статті 8 Закону у камерному приміщенні № 201 корпусу № 1 особи, взяті під варту, тримаються разом із засудженими до позбавлення волі. Подібні порушення також встановлено у камерних приміщеннях № 1066 та № 1074.

Пунктом 6 глави 4 розділу IV ПВР СІЗО передбачено, що ув'язнені та засуджені перед відправленням для участі в кримінальному провадженні за межами установи повинні отримати набір продуктів харчування.

Про отримання продуктів харчування (або відмову в їх отриманні) ув'язнений або засуджений ставить свій підпис у журналі обліку продуктів харчування, що видаються ув'язненим і засудженим, перед відправленням за межі УВП.

Так, групою НПМ встановлено, що ув'язненим та засудженим дійсно пропонується взяти продукти харчування, проте підписи у відповідному журналі за них ставлять працівники установи, а не утримувані особи.

Враховуючи практику Європейського суду з прав людини (наприклад справа «Корнейкова та Корнейков проти України» (заява № 56660/12 від 24.03.2016), у разі подання до нього скарг ув'язненими (засудженими) щодо незабезпечення їх продуктами харчування адміністрацією установи, умови тримання цих осіб можуть бути визнаними такими, що порушують вимоги статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та присуджено відповідні компенсації.

У приміщеннях для тимчасового перебування осіб, узятих під варту, збірного відділення не забезпечуються умови, передбачені санітарно-гігієнічними нормами у результаті чого порушуються вимоги пункту 10 глави 2 розділу II ПВР СІЗО та пункту 6.2 Норм забезпечення меблями, інвентарем і предметами господарчого призначення слідчого ізолятора, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 27.07.2012 № 1118/5 (далі – Норми забезпечення СІЗО). Так, у всіх камерах збірного відділення відсутня припливно-витяжна вентиляція, питна вода, санвузли не працюють, а у камері № 3 відсутнє штучне освітлення. Також камери збірного відділення переповнені (на момент відвідування у камері № 1 перебувало 32 особи).

Окрім цього, у порушення вимог пункту 6.7 Норм забезпечення у збірному відділенні відсутній кабінет лікаря, що не дозволяє проводити медичний огляд ув'язнених та засуджених.

Матеріально-побутові умови ув'язнених та засуджених у камерних приміщеннях не відповідають правилам санітарії та гігієни, чим порушуються вимоги статті 115 КВК, статті 11 Закону та пункту 2 глави 3 розділу IX ПВР СІЗО.

Так, у більшості камерних приміщень корпусу № 1 брудно, стіни вкриті пліснявою, наявний неприємний запах, значна захаращеність сумками і особистими речами, підлога та санвузли брудні.

Окрім цього, у камерному приміщенні № 1074, де утримуються жінки, встановлено надмірну вологість повітря та плісняву на стінах.

У деяких камерних приміщеннях УВП встановлено неналежний рівень та відсутність штучного освітлення.

Так, камеру № 210 корпусу № 1 не обладнано штучним освітленням, що є порушенням вимог пункту 2 глави 2 розділу III ПВР СІЗО.

Під час відвідування камери № 208, рівень освітлення складав 35 люкс при тому, що згідно додатку Ж «Нормативні показники освітлення приміщень житлових будівель», ДБН В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення», затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 03.10.2018 № 264, освітленість робочих поверхонь спальних, житлових кімнат має складати 150 люкс.

Подібна ситуація склалась у камерному приміщенні № 91, де зафіксовано 21.6 люкс.

У прогулянкових двориках корпусу № 8 встановлено козирки для захисту від атмосферних опадів, через це природне освітлення не потрапляє до

прогулянкових двориків, а штучне освітлення відсутнє.

Довідково: замірювання загального освітлення у камерних приміщеннях здійснювалося з використанням сертифікованого люксметра «Benetech Digital Lux Meter GM 1010».

Лазне-пральне обслуговування ув'язнених та засуджених здійснюється із порушенням вимог Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5 (далі – Положення про ЛПО).

Відповідно до пункту 3.2 Положення про ЛПО для підтримання особистої гігієни, взяті під варту та засуджені жінки здійснюють гігієнічне миття не менше двох разів на тиждень. У порушення вимог вказаної норми жінки приймають душ лише 1 раз на тиждень.

Також у приміщеннях лазень для жінок та засуджених до довічного позбавлення волі (корпус № 8) не дотримується право на приватність. Так, порушується вимога правила 19.3 Європейських пенітенціарних правил (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) (далі – ЄПП) через відсутність шторок, достатніх для усамітнення ув'язнених та засуджених.

Групою НППМ встановлено порушення адміністрації УВП право ув'язнених та засуджених на доступ до свіжого повітря.

У пункті 48 другої загальної доповіді [СРТ/Inf (92) 3] КЗК наголошується, що всі без винятку ув'язнені мають право на щоденне перебування на свіжому повітрі, що визнається як основна гарантія прав.

Відповідно до пункту 9 частини 3 Закону особи, взяті під варту, мають право на щоденну прогулянку протягом 1 години.

Також, пунктом 3 частиною 9 ПВР УВП передбачено право ув'язнених та засуджених відмовитися від прогулянки.

В установі склалася стійка практика, коли у випадку, якщо один із засуджених чи ув'язнених відмовляється від прогулянки, то на прогулянку не виводяться й інші особи, які перебувають у камерному приміщенні. Також, коли всі утримувані у камері відмовляються від прогулянки, а одна особа виявляє бажання у здійсненні прогулянки, то їй відмовляють у реалізації такого права.

Під час відвідування групою НППМ встановлено, що для організації надання засудженим послуг доступу до мережі Інтернет в установі обладнано інтернет-клас.

Однак, незважаючи на наявність інтернет-класу в установі, засуджені не мають змоги скористатись ним, оскільки зазначена послуга фактично надається лише тим засудженим, які утримуються в корпусі для господарського обслуговування.

Відповідно до абзацу 7 частини 1 статті 107 КВК та пункту 1 розділу I Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19.10.2017 № 3233/5, адміністрація установи виконання покарань надає засудженим можливість

доступу до глобальної мережі Інтернету та використання засобів відеозв'язку через мережу Інтернет.

Також, у ході конфіденційних спілкувань із засудженими встановлено, що засуджені особи необізнані щодо наявності в установі можливості здійснювати телефонні дзвінки та використання засобів відеозв'язку через Інтернет.

У ході відвідування установи групою НППМ встановлено, що укріття знаходиться у підвальному приміщенні.

Однак, всупереч вимог Кодексу цивільного захисту України, Порядку створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, виключення таких споруд із фонду та ведення його обліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138, та Вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України 09.07.2018 № 579, в укрітті відсутні елементарні умови для перебування людей, а саме: належна вентиляція, засоби для пожежогашіння, санвузол, лавки чи стільці для сидіння та бачки з питною водою.

В установі порушуються вимоги Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417.

Зокрема розетки, якими користуються ув'язнені та засуджені, перебувають у незадовільному технічному стані, а електродроти належним чином не ізольовані.

Зазначені вище порушення виявлені у камерних приміщеннях можуть призвести до ураження утримуваних чи персоналу установи електричним струмом та становить загрозу для життя та здоров'я.

У порушення вимог пункту 7 глави 3 розділу II Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 № 1348/5/572, та статті 21 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», до роботи на об'єктах харчування залучаються засуджені, які не пройшли медичне обстеження (відсутні відповідні записи у особистій медичній книжці) що може призвести до розповсюдження інфекційних та інших захворювань на території установи.

У доповіді Уряду України за наслідками візиту КЗК до України [СРТ/Inf (2020) 40] зазначено, що засуджених до довічного позбавлення волі потрібно забезпечити різними видами діяльності поза межами камер (спорт, спілкування із іншими засудженими, навчання, робота, що потребує спеціальних навичок).

У ході бесіди із засудженими до довічного позбавлення волі, яке здійснювалося за відсутності третіх осіб та за умов, що виключає можливість прослуховування чи підслуховування встановлено, що вони знаходяться в камерах упродовж 23 годин на добу, а їх єдина діяльність поза межами камери полягає лише у щоденних прогулянках у двориках.

У секторі максимального рівня безпеки наявні молитовні кімнати, проте зі слів засуджених до довічного позбавлення волі вони не мають змоги скористатись ними, через заборону їх використання накладену адміністрацією УВП.

У порушення вимог пункту 1 глави 4 розділу VIII ПВР СІЗО в установі не створена окрема бібліотека для ув'язнених та засуджених, які хворі на туберкульоз.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2⁷ пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Дніпровська установа виконання покарань № 4», зокрема:

1.1. Вжити заходів щодо припинення практики допущення сегрегації, стигматизації та дискримінації ув'язнених та засуджених;

1.2. Опрацювати питання щодо дотримання встановленої норми площі з розрахунку на одного ув'язненого та засудженого згідно вимог національного законодавства та практики Європейського суду з прав людини;

1.3. Виключити випадки порушення вимог статті 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо роздільного тримання різних категорій ув'язнених та засуджених;

1.4. Організувати видачу продуктів харчування ув'язненим або засудженим перед відправленням за межі установи та фіксацію видачі у відповідному журналі;

1.5. Розглянути питання щодо проведення ремонтних робіт у приміщеннях для тимчасового перебування осіб, узятих під варту, збірного відділення;

1.6. Забезпечити дотримання правил санітарії та гігієни в камерних приміщеннях для ув'язнених та засуджених;

1.7. Переглянути організацію лазне-прального обслуговування ув'язнених і засуджених та привести її у відповідність до вимог Положення про ЛПО;

1.8. Вжити заходів щодо забезпечення належним штучним освітленням камерні приміщення та прогулянкові дворики установи;

1.9. Переглянути практику організації прогулянок засуджених та ув'язнених та привести її у відповідність до вимог ПВР СІЗО;

1.10. Провести роз'яснювальну роботу із засудженими щодо можливості отримання послуги доступу до глобальної мережі Інтернет, надсилання електронних звернень, здійснення телефонних дзвінків;

1.11. Обладнати укриття для захисту в особливий період відповідно до національного законодавства;

1.12. Забезпечити проведення медичного обстеження та ведення медичної документації засудженим, які працюють на об'єктах харчування;

1.13. Забезпечити засуджених до довічного позбавлення волі різними видами діяльності (спорт, спілкування із іншими засудженими, навчання, робота, що потребує спеціальних навичок та ін.) поза межами їх камер;

1.14. Створити окрему бібліотеку для ув'язнених та засуджених, які хворі на туберкульоз;

1.15. Забезпечити дотримання вимог Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417;

1.16. Переглянути практику використання поіменних карт з наданням інформації короткого опису кримінальних правопорушень у засуджених до довічного позбавлення волі.

2. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

Про результати розгляду подання та вжиті заходи у місячний строк повідомити Уповноваженого.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Дніпровська установа виконання покарань № 4» на 23 арк. в 1 прим.

**Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Потапович Павло (050)-967-95-51

